

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ: 22-РІЧНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

LEGAL REGULATION OF CULTURAL HERITAGE PROTECTION IN UKRAINE: 22-YEAR EXPERIENCE OF REFORM AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Менська О.А., к.ю.н.,
магістр публічного управління та адміністрування

У червні нинішнього року минуло двадцять два роки із часу прийняття Закону України «Про охорону культурної спадщини», який став не тільки ключовим нормативно-правовим актом, направленим на збереження вітчизняного культурного надбання Незалежної України, але й першим спеціальним законом, який за увесь час своєї чинності зазнавав неодноразових й суттєвих змін та доповнень. Такі дати спонукають до наукових дискурсів про попереднє узагальнення результатів й підведення певних підсумків ефективності дії норм та положень. Свого роду «ревізії» про співвіднесення минулого нормотворчого досвіду із майбутнім вітчизняним державотворенням у пам'яткоохоронній галузі.

Авторка поточної розвідки, у міру своїх сил, намагалася заповнити наявний вакуум у проблемних питаннях, а тому здійснила власні наукові дослідження, які огранює науково продуктивними пропозиціями із тією поправкою, що в них ідеться про поповнення корпусу джерел власним дослідницьким здобутком, з новим змістом та смислом. Відповідно, історичний аналіз Закону України «Про охорону культурної спадщини» як правового пам'яткоохоронного джерела представляє інтерес.

Оскільки аналізований Закон не ставав об'єктом комплексного аналізу, то двадцять друга річниця з дня ухвалення Закону є доречною нагодою ніж будь-коли, аби звернутися до аналізу сукупності його правоположень, що стосуються охорони національного культурного надбання. З огляду на таке, авторці видається можливим сформулювати кілька тез, які можуть в майбутньому бути нормативно окреслені й закріплені для вдосконалення механізмів збереження об'єктів культурної спадщини.

По означеному у даній статті вже викладено певний комплекс положень, які склали першу частину теоретичної основи аналізованого Закону¹. Пропонована стаття є продовженням міркувань авторки по вказаній темі.

Ключові слова: об'єкти культурної спадщини; нормативне забезпечення; пам'яткоохоронна галузь; державне регулювання.

In June of this year, twenty-two years have passed since the adoption of the Law of Ukraine «On the Protection of Cultural Heritage», which became a key legal act aimed at preserving national cultural heritage not only in the history of Independent Ukraine, but also the first special law that during its validity, it underwent repeated and significant changes and additions. Such dates encourage scientific discourses on the preliminary generalization of the results and the summing up of certain summaries of the effectiveness of norms and regulations. A kind of «revision» about the correlation of the past rule-making experience with the future national state-building in the field of monument protection.

The author of the current intelligence, to the best of her ability, tried to fill the existing vacuum, and therefore carried out her own scientific research on issues that she limits with her scientifically productive proposals with the amendment that they are about replenishing the corpus of sources with her own research achievements, with new content and meaning. In view of this, the historical analysis of the validity of the Law of Ukraine «On the Protection of Cultural Heritage» is of interest as a legal monument protection source.

Since the analyzed Law did not become the object of a comprehensive analysis, the twenty-second anniversary of the Law's adoption is a more appropriate opportunity than ever to turn to the analysis of the totality of its legal provisions related to the protection of national cultural heritage. In view of this, it seems possible for the author to formulate several theses, which may in the future be normatively outlined and fixed for the improvement of the mechanisms of preservation of cultural heritage objects.

Accordingly, this article has already outlined a certain set of provisions that made up the first part of the theoretical basis for the provisions of the analyzed Law. The proposed article is a continuation of the author's thoughts on the given topic.

Key words: objects of cultural heritage; regulatory support; monument protection industry; state regulation.

Постановка проблеми. Винятково важливою подією у сфері державної охорони вітчизняного історико-культурного надбання стало прийняття основоположного закону, дія якого мала визначену часову протяжність у стосунку до охорони й захисту українського культурного надбання. Так, 8 червня 2000 року для забезпечення нормативно-правового оформлення охорони культурного надбання, було прийнято Закон України «Про охорону культурної спадщини» [1] (далі по тексті – Закон), яким дотепер врегульовуються правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Прийняття Закону стало по суті першим, з-поміж плеяди законодавчих заходів порятунку об'єктів вітчизняної культурної спадщини, котрі неминуче постали в Україні після проголошення її Незалежності, і серйозним кроком для подолання проблемних питань, які стосувалися збереження власного культурного надбання на правовому рівні. І якщо тоді, у 2000 році рухалися до невизначеності

через велику кількість скалькованих норм із законодавства радянського періоду, то вже сьогодні можемо відрефлексувати й підбити проміжні підсумки чинності вказаного Закону.

Із огляду на те, що дискурс науки повсякчас ускладнюється новими реаліями історії, авторкою актуалізовано розгляд вельми важливого, на її переконання, питання – теоретичного осмислення двадцятидворічного рубежу дії аналізованого Закону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання захисту вітчизняного культурного надбання стали не тільки темою для дискусій серед громадськості, а й ключовим об'єктом уваги наукової спільноти, що тільки підкреслює актуальність та значущість обраної теми дослідження. Значної ваги у цій справі доклали наукові праці, виконані представниками різних років, наукових шкіл та галузей, як то: О. М. Болбас, О. І. Воронова, В. Д. Холодок та ін.

Утім частина науковців більшою чи меншою мірою зачіпає окремі питання у сфері охорони культурної спадщини, а тому переважна кількість досліджень сконцентровані на якійсь одній із проблем. Такого типу студії не дають змогу глибше зрозуміти суть порушеної нами

¹ Детальніше про це у статті: Менська О.А. Закон України «Про охорону культурної спадщини»: проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2022. С. 45-48.

у темі проблеми, що тільки засвідчує її складність. Тож очікувано, що істотний вплив на поточну роботу зробили одноосібні міркування та напрацювання авторки, що були аргументовані, обґрунтовані та належним чином оприлюднені у власних наукових публікаціях, котрі й будуть слугували джерельним матеріалом пропонуваного дослідження.¹

Мета статті. У проєкції на матеріали власного дослідження, метою поточної розвідки є постановка неупереджених висновків про дію положень Закону України «Про охорону культурної спадщини». Зважаючи на викладене вище та маючи у своєму арсеналі теоретичне підґрунтя у вигляді авторських наукових досліджень, вважаємо своїм обов'язком ретельно зосередити увагу на більш конкретних пропозиціях, отриманих упродовж здійснення власних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Архітектоніка Закону налічує 10 розділів. Через регламентований обсяг роботи ми не вбачаємо можливим охарактеризувати кожен із них, проте торкнемося ключового, на наш погляд, а саме першого розділу, котрий стосується визначення понять. Оскільки відправною точкою нашої розвідки слугують терміни та поняття (з огляду на особливу їх природу у стосунку до культурного надбання), першим джерелом для формування теоретичної бази поточної роботи має виступити положення стосовно поняття культурної спадщини як неодмінного атрибута, що номінує категорією культурного надбання, національної ідентичності, матеріальної символічності загальнолюдських цінностей.

Сьогодні неможливо розглядати механізм збереження культурного надбання без звернення до самого поняття «об'єкт культурної спадщини» (хоча змушені визнати, що межі його визначення доволі таки розпливчасті), адже цей термін є головним для опису згаданого механізму. Назагал, визначення понять категорії «культурна спадщина» представляє інтерес для предмета поточної статті, оскільки виступає у якості чинника, який обумовлює процес ідентифікації, що у своєю чергою продукує вплив на свідомість небайдужих до власної культури громадян.

Через поняття, яке інтегроване з абсолютно різних галузей (оскільки це той осередок, який поєднує знання з культури, архітектури, літератури, мистецтва, живопису, має зв'язок із наукою, економікою, філософією та багатьох інших), сталася детермінація категорії «об'єкт культурної спадщини». Дана категорія потребувала сумарного знання міждисциплінарної та міжнародної термінології, повне й коректне розуміння та трактування якої надало б можливість вичерпно та всебічно нормативно врегулювати багато проблемних правових питань у всіх їхніх проявах.

Однозначного, чіткого та загальноприйнятого трактування згаданого поняття серед науковців досі не існує. І хоча сам термін набув розлогої популярності у якості об'єкта для наукового дослідження, останнім часом він тлумачиться із різним значенням. Легальне, нормативно закріплене його визначення міститься у Законі, однак повсякчас критикується через його надмірну розлогість, а деякими вченими навпаки – за неповноту формулювання. До слова, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо збереження пам'яток культурної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» [2], була додана ціла низка ключових змін та доповнень, головним чином у розлогий «діапазон» дефініцій. Так, було введено в законодавство поняття «об'єкт всесвітньої спадщини», яким визначено об'єкт культурної спадщини, включений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної й природної спадщини. Дане поняття стало абсолютно новим у вітчизняній нормативній термінології (проте не новим

для міжнародних нормативно-правових актів). Стаття 37-2 ч. 1 Закону деталізує, що об'єкт всесвітньої спадщини має правовий статус пам'ятки національного значення з урахуванням особливостей, встановлених Конвенцією про охорону всесвітньої культурної й природної спадщини, Законом і планом управління об'єктом всесвітньої спадщини.

Також було визначено поняття «номінування об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО», яким визначено підготовку та подання документів, на підставі яких Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розглядає питання про включення об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Об'єкт культурної спадщини, що може мати видатну універсальну цінність та відповідає критеріям, визначеним Комітетом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, номінується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини, за рекомендацією Українського національного комітету Міжнародної ради з питань пам'яток та визначних місць (ІКОМОС), до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Щодо процедури включення об'єктів культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що перебуває під загрозою, варто говорити окремо, оскільки це ключовий чинник, що може реалістично спрогнозувати ефективність обраної державою стратегії у питаннях збереження вітчизняної культурної спадщини.

Крім цього, у Закон було внесено й ключові зміни, якими унормовано порядок розміщення реклами на об'єктах культурної спадщини. Так, новелою стала заборона розміщення реклами на об'єктах всесвітньої спадщини, а розміщення реклами в буферних зонах об'єктів всесвітньої спадщини здійснюється за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини. Також, були визначені особливості охорони об'єктів всесвітньої спадщини, їх правовий статус, управління та ін., чому був присвячений відповідний розділ у Законі.

Поміж іншого, були введені у законодавство нові поняття, що суттєво розширили зміст власне поняття, їх образи, ідеї, матеріальні цінності, які сконцентровані в об'єктах культурної спадщини, як то: «буферна зона», «видатна універсальна цінність», «морський меморіал». Також принциповій корекції ще раніше було піддано поняття «пам'ятка культурної спадщини» з огляду на негативну судову практику та задля запобігання надалі розбіжностей щодо уніфікованого вживання термінології [3].

Ми не будемо проводити ревізію всіх нових визначень, однак із огляду на поставлені мету та завдання поточної наукової розвідки мусимо особливо зауважити, що із набуттям чинності змін до положень аналізованого Закону ще одне нове поняття увійшло у нормативний обіг, щоправда, не так давно. Так, цьогоріч навесні, Законом України №1423-ІХ [4] уведено нову статтю. Внесена стаття 14¹, озаглавлена як «Територія пам'ятки», у якій, окрім наданого визначення власне терміну «територія пам'ятки», вводиться новий порядок визначення меж та режимів використання цієї території, які своєю чергою визначаються науково-проектною документацією, що складається за результатами проведених досліджень.

Дане положення статті суттєво доповнили нормою про режим використання території пам'ятки, яка встановлює обмеження діяльності у використанні відповідної території (земель). Будь-яка діяльність у межах території пам'ятки має здійснюватися з дотриманням режиму використання пам'ятки, у тому числі всіх обмежень у використанні земель, зокрема, у сфері забудови. Цікаво зауважити, що відтепер для цілей цієї частини не вважається порушенням режиму території пам'ятки, навіть якщо це

¹ Детальніше про це у списку літератури до поточної публікації.

приведе до зменшення відстані від будівлі або споруди до пам'ятки, що охороняється, виконання відповідно до законодавства робіт з облаштування засобів безперешкодного доступу до будівель та споруд для забезпечення доступності і безпеки об'єктів для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, а також термомодернізації будівель та споруд (ч. 3 ст. 14-1 Закону №1423-IX).

У продовження такої логіки законотворців, та враховуючи ті реалії, у яких опинилася Україна, слід розглянути можливість законодавчого закріплення віднесення до об'єктів культурної спадщини будівлі, споруди, призначені для зберігання або експонування культурних цінностей у зв'язку зі збройними конфліктами, війною, воєнним станом, проведенням антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операцій із підтримки миру та безпеки, про що нами вже раніше вказувалося [5, с. 84].

Доречно згадати, що черговим кроком по виробленню стратегії із залучення міжнародної спільноти у питаннях охорони культурної спадщини та компоненту процесу ратифікації Україною міжнародних документів, покликаних зберегти й на майбутнє забезпечити національне культурне надбання, став Другий протокол 1999 року до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, до якого Україна приєдналася відповідно до Закону «Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року» [6]. Складно переоцінити таку подію для України, однак ми не можемо не вказати на деякі зауваги з цього питання, зокрема на те, що положення вищевказаного документа не є імплементаваними у національне законодавство (щоправда, поки), але ця обставина свідчить про ще довгий шлях до досягнення мети, яку плекають небайдужі до власної самобутності та ідентифікації українці – реалізувати потенціал спільного європейського майбутнього на культурній мапі світу через продукування культурного капіталу України, матеріалізованого в об'єктах її культурної спадщини та на майбутнє відстояти українське культурне надбання, що перебуває на окупованих територіях, як і самі території [7, с. 60]. У цьому сенсі надзвичайно цінним є сумлінне, неухильне формування й продовження державної політики у даному питанні без зайвої нормативної словесності законотворців, тривіальних декларацій та необхідності виходу поза питомі межі державного бюджету.

Отже, вказана багатоваріантність при формуванні корпусу термінології, яка стосується культурної спадщини демонструє, що вже саме по собі пам'яткоохоронне законодавство було піддане серйозному реформуванню. А це плекає надію на подальше націлювання розроблення правових норм для втілення основоположної ідеї – забезпечити в майбутньому від втрати вітчизняних об'єктів матеріальної культурної спадщини [8, с. 296].

У стосунку до цього, важливо зазначити, що ще у 2017 році в Україні було здійснено низку ключових реформ у сфері культури, зокрема й тих, що стосуються оновлення законодавства та новітніх концепцій, що могли б розв'язувати наріжні проблеми в культурному просторі України. Так, було прийнято Закони України: «Про Український культурний фонд», яким визначено правові, організаційні, фінансові засади діяльності Українського культурного фонду, метою створення якого, окрім іншого, є підтримка культурного розмаїття та інтеграції української культури у світовий культурний простір; «Про державну підтримку кінематографії в Україні», яким по суті й визначено засади державної підтримки кінематографії в Україні. Також було запроваджено премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини та Наказом Міністерства культури України 22.05.2017 р. № 438 затверджено відповідне Положення. Було визначено й затверджено ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини

України та Наказом Міністерства культури України від 11.12.2017 р. № 1319 визначено механізм створення та ведення цього Переліку.

Нами вже зазначалося, що висока інтенсивність законотворчої роботи у сфері європейської інтеграції як частини міжнародно-правових зобов'язань України, зумовлює необхідність й у праворегулятивній практиці. Однак, маємо зауважити, що надто завзята європейізація системи вітчизняного державного управління у сфері культури у перспективі може слугувати причиною того, що додаткове регуляторне нормотворче переобтяження сфери культури приведе до «зарегулювання» цієї галузі таким чином, що фінансове забезпечення її належного рівня підтримки (якщо дивитися у ретроспективі), знову почне ґрунтуватися головним чином на дотаціях, субвенціях, меценатстві та небайдужої громадськості [9].

Подібний підхід знайшов відгук у власних переконаннях авторки, зокрема, й у тому, що сфера охорони культурної спадщини потребує такого інституту як громадські інспектори. На погляд авторки, потрібно унормувати участь представників громадськості у сфері охорони об'єктів культурної спадщини у профільному Законі.

Варто обмовитися, що правове регулювання участі представників громадськості в охороні об'єктів культурної спадщини, зокрема, щодо діяльності громадських інспекторів, по суті містить тільки стаття 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [10], якою визначено перелік осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення. У справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в статтях 218-221 КУпАП, протоколи про правопорушення мають право складати представники громадських організацій або органів громадської самодіяльності, у тому числі громадський інспектор Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

І хоча статтею 8 Закону закріплено положення про те, що органи охорони культурної спадщини можуть винагороджувати залучуваних фахівців та громадян на правах громадських інспекторів, а також відшкодовувати їм витрати, пов'язані з виконанням доручень щодо охорони культурної спадщини, за рахунок коштів, призначених для фінансування охорони культурної спадщини в порядку, що встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини, однак законодавство у сфері охорони культурної спадщини не визначає ані статусу громадських інспекторів, ані їхніх повноважень. При цьому варто говорити про те, що інститут громадських інспекторів у сфері охорони культурної спадщини потрібно не тільки упровадити, але й нормативно впорядкувати їхній статус та визначити повноваження, приміром, аби вони мали доступ на територію пам'ятки з метою перевірки законності проведення будь-яких робіт на пам'ятках, здійснення контролю за законністю встановлення реклами, одержання інших даних за станом експлуатації об'єкта. На додаток, вважаємо, що громадські інспектори можуть бути долучені до агітації та пропаганди укладення охоронних договорів, сприяти встановленню охоронних дощок тощо [11].

Вказане наочно демонструє потребу запровадження механізму нагляду та спостереження за технічним станом об'єктів культурної спадщини представникам громадськості, зокрема, громадськими інспекторами, у тому числі делегувавши їм частину повноважень у питаннях збереження цих об'єктів. Фрагмент наведеної нами власної праці репрезентує й окреслює розуміння важливості даного питання. Із огляду на раніше вказане, вважаємо, що вкрай необхідно закріпити в Законі норму щодо громадських інспекторів з охорони об'єктів культурної спадщини. Ми вивчали існування нами питання панорамно та всебічно в авторському науковому доробку [11-12].

Висновки й пропозиції. Сучасний період розвитку вітчизняного законодавства про охорону культурної спадщини розпочався по суті з 2000 року (шоправда, не без накладання на стару радянську основу). Саме у цей рік був прийнятий концептуальний нормативно-правовий акт, який на той час комплексно врахував принципи та цінності у пам'яткоохоронній сфері щодо належного функціонування системи охорони вітчизняного культурного надбання в Україні. Ним став Закон України «Про охорону культурної спадщини», положеннями якого зі змінами та доповненнями ми послуговуємося донині.

Убачаючи одним із завдань нашої розвідки оцінку результативності дії вказаного Закону, маємо нагоду запропонувати власні практичні рекомендації щодо подальшого доповнення та вдосконалення положень аналізованого Закону. Ураховуючи викладене, така потреба дозволить сформулювати подальші пріоритети для перспективного розвитку пам'яткоохоронної галузі, не без власної дослідницької бази. Отже, по-перше.

Для подолання строкатості понять, множинності інтерпретацій (які часто-густо протилежні) й неминучу проблему функціонування неоднозначних термінів, котрі так щедро пропонуються науковою спільнотою у якості авторських дефініцій, робота над впровадженням категорій та понять є вкрай важливим етапом у процесі легального термінотворення для подальшого їх уведення у правовий оборот на рівні закону. Імовірно тому, до сьогодні поняттєвий апарат нормативно-правових актів у сфері охорони культурної спадщини продовжує зазнавати різноманітних, часом істотних змін, збагачуючись уведенням нових термінів або навпаки, редукуванням їх до мінімуму. І хоча подекуди багатозначність та варіативність поняттєвого апарату призводить до розбіжностей, непорозуміння чи довільного трактування, утім ще гірше, коли неточність термінології викликає невизначеність у правозастосуванні, різночитання й назагал правові непорозуміння. А тому абсолютно природно, що правовий процес наповнення, корегування чи оновлення категоріального апарату новими поняттями, а також вилученням деяких із раніше широковживаних синтезованих понять, є таким, що відповідає як вимогам часу, так і сприяє усуненню різнорідних спірних моментів правозастосовної практики.

По-друге. На погляд авторки, потрібно нормативно закріпити й законодавчо оформити інститут громадських інспекторів з охорони культурної спадщини як можливий інструмент громадського контролю. Авторка не безпідставно вважає, що громадський контроль необхідний, хоча б з превентивних міркувань задля мети попередження

та нівелювання імовірних непоправних наслідків порушення законності утримування об'єктів культурної спадщини. На її переконання, такий вид контрольної діяльності й саме з боку громадських інспекторів спроможний не просто додати ефективності у питаннях, які стосуються збереження культурного надбання, а й попередити несприятливі можливі наслідки, які можуть виникнути від недолугого утримування, користування й експлуатації об'єктів культурної спадщини.

По-третє. Зважаючи на усе раніше зазначене, маємо у підсумку вказати, що на сьогодні правову основу у сфері охорони культурної спадщини складає не просто один ключовий закон, а низка нормативно-правових актів, шоправда, розпоросених, утім, які представляють собою усю сукупність чинного пам'яткоохоронного законодавства. Водночас, вимушені констатувати, що на сучасний стан збереження вітчизняної культурної спадщини значно впливають нормотворчі передумови. А це означає, що питання зводиться не до перманентного внесення змін чи фрагментарного оновлення частини вітчизняного законодавства, котре покликано опікуватися культурним надбанням, скільки в ґрунтовних законодавчих пертурбаціях, до широкомасштабного реформування законодавства в цій сфері. Причому так, аби поліпшення пам'яткоохоронного законодавства не виявилися тимчасовими, сумнівними чи безглуздими. Відповідно без переосмислення значної кількості ключових положень вітчизняної правової системи по збереженню української культурної спадщини, ми не можемо говорити про пришвидшення цих процесів. І це неминуче, оскільки чинна система законодавства пам'яткоохоронної галузі в Україні вказує на її слабкі місця.

Для успішного завершення процесу формування національного законодавства з метою забезпечення ефективного управління сферою охорони культурної спадщини, потрібно говорити про перспективи перероблення та зведення у логічно узгоджену єдину належну систему із впорядкування, систематизування й уніфікації профільного законодавства, на ґрунті якого має бути створено єдиний нормативно-правовий акт. Видається, що 22-річний рубіж чинності Закону України «Про охорону культурної спадщини» та з огляду на узгодженість здобутих авторкою результатів з даними власних попередніх досліджень, умістивши зародки найперших розмірковувань, об'єднавши важливу ідею на перспективу: кодифікація законодавства, що регулює пам'яткоохоронну галузь. Відповідно, наступним кроком у цьому напрямі має стати створення Кодексу культурної спадщини України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8.06.2000 № 1805-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 13.10.2022).
2. Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо збереження пам'яток культурної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО : Закон України від 19.06.2018 № 2457-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2457-19#Text> (дата звернення 13.10.2022).
3. Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо визначення поняття «пам'ятка культурної спадщини» : Закон України від 25.05.2017 № 2073-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2073-19#n6> (дата звернення 13.10.2022).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28.04.2021 № 1423-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#n625> (дата звернення 13.10.2022).
5. Менская Е. А. Об определении понятия «объект культурного наследия» как объекта гражданских прав. *Международный научно-практический правовой журнал «Leges si Viata»*. 2015. № 6/3. С. 81-84.
6. Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року : Закон України від 30.04.2020 URL: № 585-IX <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/585-IX#Text> (дата звернення 13.10.2022).
7. Менська О. А. Державна політика у сфері охорони об'єктів культурної спадщини: політико-правовий аспект. *Науково-виробничий журнал. «Держава та регіони. Серія: Державне управління»*. 2021. № 1 (71). С. 57-62.
8. Менська О. А. Правовий аналіз реформування законодавства України з охорони культурної спадщини. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene* (2019; Chișinău). Conferința internațională științifico-practică «Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene», 22-23 martie 2019 / com. org.: Бужор В. [и др.]. Chișinău : S. n., 2019 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). 294-297 p.
9. Менська О. А. Нормативно-правове забезпечення в сфері культури в контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage»*

(Conference proceedings, Vasile Goldis Western University of Arad, Romania, January 25-26, 2019. Arad) : Izdevnieciba «Baltija Publishing». P. 634-635.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/80732-10#Text> (дата звернення 13.10.2022).

11. Менська О.А. Інститут громадських інспекторів у сфері охорони культурної спадщини як інструмент громадського контролю в Україні. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2021. № 11. С. 1-6.

12. Менська О.А. До питання про впровадження інституту громадських інспекторів у сфері охорони культурної спадщини. Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1). October 15, 2021. Chicago, USA: European Scientific Platform. 2021. P. 24-26.